

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015 - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ – 22 ΜΑΪΟΥ 2015

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΚΟΣΚΙΝΑ ΒΙΟΛΕΤΤΑ, ΓΚΙΟΚΑ ΕΛΙΝΑ, ΛΑΔΑ ΜΑΡΙΑ,
ΜΑΡΓΙΩΛΟΥ ΓΙΩΤΑ**

A1. Είναι εμφανείς οι επιρροές του Δ. Σολωμού από το δημοτικό τραγούδι. Στα αποσπάσματα από το κείμενο «Ο Κρητικός» εντοπίζονται τα εξής σημεία:

Στο δημοτικό τραγούδι συχνά εντοπίζεται η χρωματική αντίθεση που υπάρχει και στο απόσπασμα 3[20] στίχος 14. Ο ποιητής αναφέρει ότι η Φεγγαροντυμένη έχει μαύρα μάτια και χρυσά μαλλιά «Στα μάτια ... μαλλιά της». Η αντιπαράθεση αυτών των δύο χρωμάτων δημιουργεί την εντύπωση του θαυμαστού. Επίσης, στο δημοτικό τραγούδι προβάλλεται ως πρότυπο ομορφιάς η εικόνα της γυναίκας με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Ένα επίσης σημαντικό στοιχείο που φαίνεται η επιρροή στο έργο του Σολωμού από τα δημοτικά τραγούδια είναι η μορφή της Φεγγαροντυμένης που παραπέμπει στις νεράιδες των δημοτικών τραγουδιών, στο απόσπασμα 3[20] στους στίχους 12 και 13 «και ξετυλίζει ... φεγγαροντυμένη». Εκεί περιγράφεται η εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης και φαίνεται σαν να προϋποτίθεται ότι γνωρίζουμε ότι υπάρχουν τέτοια υπερφυσικά όντα.

Τέλος, χαρακτηριστικό των δημοτικών τραγουδιών είναι και η σύνθεση ανά τρία. Σε αρκετά σημεία του ποιήματος «Κρητικός» εντοπίζεται το συγκεκριμένο στοιχείο. Στο απόσπασμα 4[21], στους στίχους 14 - 16 «καν ... μητρός μου», ο Κρητικός εκφράζει το θαυμασμό του για τη Φεγγαροντυμένη με τους διαλογισμούς που κάνει. Η μορφή της του είναι οικεία. Είτε του θυμίζει την εικόνα Αγίας ή της Παναγίας, είτε τη συνδέει με τις μορφές της ερωτικής του φαντασίας, είτε η εικόνα της τον παραπέμπει σε βιώματα συνδεδεμένα με την παιδικότητα του.

Γίνεται κατανοητό ότι ο εθνικός ποιητής έχει επηρεαστεί στη σύνθεση του ποιήματος «Κρητικός» από πληθώρα στοιχείων που εντοπίζονται και στα δημοτικά τραγούδια.

B. 1. Η άποψη που έχει διατυπώσει ο Β. Αθανασόπουλος σχετικά με το ρόλο του φωτός στο Σολωμικό τοπίο βρίσκει επιβεβαίωση στο ποίημα «Ο Κρητικός».

Στο Σολωμικό τοπίο συχνά, ενώ η διάταξη των στοιχείων του οδηγεί προς τη σύνθεση κάποιου φυσικού τοπίου, ξαφνικά παρεμβαίνει το φως που αναιρεί το αποτέλεσμα – αίσθημα της φυσικής αρμολόγησης των στοιχείων. Το φως διαλύει το τοπίο και ουσιαστικά το ανασυνθέτει σ' ένα τοπίο μη φυσικό, υπερβατικό. Το φως στο

Σολωμό είναι άμεσα συνδεδεμένο με το Θεό, την Αλήθεια και τη Σωτηρία. Έρχεται από ψηλά, από τον ήλιο, τη σελήνη, τα αστέρια.

Τέσσερα στοιχεία:

α) 3 (20), στίχος 13: «Έτρεμε το δροσάτο φως στη θεϊκιά θωριά της». Μέσα από το σχήμα συναισθησίας που χρησιμοποιεί ο ποιητής παρουσιάζεται εμπρός στον ήρωα η θεϊκή μορφή, λουσμένη από το φως του φεγγαριού (ουράνια, θεϊκή η προέλευσή της – προβολή υπερβατικού οράματος φεγγαροντυμένης).

β) 4 (21), στίχος 7: «Τότε από φως μεσημερνό η νύχτα πλημμυρίζει». Στο στίχο είναι κυρίαρχος ο ρόλος του σχήματος «αδιανόητο καθ' υπερβολή». Η δύναμη του θεϊκού φωτός που εκπέμπει η μορφή της, μετασηματίζει το τοπίο της θάλασσας σε ουράνιο και απόλυτα υπερβατικό (εκκλησιαστικό τοπίο).

γ) 4 (21), στίχος 12: «Την κοίταζα ο βαριόμοιρος, μ' εκοίταζε κι εκείνη». Η δύναμη του ουράνιου φωτός αποκαλύπτει την όραση του Θεού. Πρόκειται για το παρατεταμένο και επίμονο κοίταγμα (χρόνος παρατατικός) που βάζει τον ήρωα σε κατάσταση ύπνωσης. Δεν μπορεί να αντιδράσει, έχει παραδοθεί στο μαγνητισμό που του εκπέμπει η θεϊκή μορφή.

δ) 4 (21), στίχος 23: «Γιατί άκουγα τα μάτια της μέσα στα σωθικά μου». Η δύναμη της όρασης της θεϊκής μορφής εξακολουθεί και τον συγκλονίζει. Έχει χάσει πλέον την οπτική – εξωτερική επικοινωνία μαζί της γιατί έχουν θολώσει τα μάτια του από τα δάκρυα. Ωστόσο αναπτύσσεται η εσωτερική – ψυχική επικοινωνία μεταξύ τους. Επικοινωνεί μαζί της με τα μάτια της ψυχής του. Ξέρει πως είναι θεά, ξέρει πως διαβάσει τη σκέψη του και τους διαλογισμούς του.

B. 2. α)

- 1^ο Χρονικό επίπεδο: «Το παρόν της νύχτας του ναυαγίου – παρόν της ιστορίας»: στίχοι 1- 4: «Εχαμογέλασε γλυκά ... την είδα –». Το συναντάμε επίσης στο στίχο 15: «Τα κύματα ... μυρωδάτα» αλλά και στους στίχους 21-22. Πρόκειται για τη νύχτα του ναυαγίου, κατά την οποία ο ήρωας – πρωταγωνιστής της ιστορίας βίωσε τη θαυμαστή εμπειρία της θέασης της Φεγγαροντυμένης, νύχτα δοκιμασίας, στην εναγώνια προσπάθειά του να σώσει την κορασιά και να φθάσουν στο μακρινό ακρογιάλι. Στο συγκεκριμένο σημείο ο πρωταγωνιστής – ναυαγός εγκαταλείπεται από τη θεά, η οποία συμμερίζεται τον βαθύ πόνο του από τις δοκιμασίες του παρελθόντος και του παρόντος αλλά εξαφανίζεται αιφνίδια, κατά τον ίδιο μαγικό τρόπο με τον οποίο του εμφανίστηκε. Ωστόσο, με το δάκρυ της «θεία δωρεά», που πέφτει στο απλωμένο χέρι του τον ευεργετεί, δίνοντάς του τη δύναμη να συνεχίσει τη ζωή του («άκουσα ... την είδα»). Ακόμα, στο στίχο 15 παρουσιάζεται η συνέχιση της κολύμβησης του ναυαγού και της κορασιάς του μέσα στο ανοίκειο πέλαγος αλλά με τιτάνια σωματική και ψυχική

δύναμη αυτή τη φορά, που υπερέβαινε έως και το πολεμικό μένος που επεδείκνυε στο πεδίο της μάχης, κατά το ηρωικό του παρελθόν. Τέλος, στους στίχους 21 -22: «Στο πλέξιμο ... της κυράς μου» απεικονίζεται η καταβολή της γενναίας σωματικής και ψυχικής προσπάθειας του ήρωα προκειμένου να επιταχύνει το ρυθμό της κολύμβησής του κρατώντας σφιχτά κοντά του το σώμα της κορασιάς του – προσπάθεια που ανέβαζε κατακόρυφα τους παλμούς της καρδιάς του ώστε να μεταδίδεται ο χτύπος στην πλευρά του σώματός της.

- 2^ο Χρονικό επίπεδο: Στίχοι 16 – 20: « Με δύναμη ... πατούσα». Εδώ συναντάμε το ηρωικό παρελθόν του πρωταγωνιστή – ναυαγού. Συγκεκριμένα κάνει αναφορά στον αφηγηματικό πυρήνα της ιστορίας, στην Επανάσταση της Κρήτης (1821 -1824) και ειδικότερα σε περιοχή πραγματικό – τοπωνύμιο του νησιού, «Λαβύρινθος». Στο χωρίο αυτό αισθητοποιείται ποιητικά ο ρωμαλέος και άνισος αγώνας του ήρωα με τον εχθρό. Πρόκειται για μια αδυσώπητη και γεμάτη πολεμικό μένος αναμέτρηση ανάμεσα στη μικρή αριθμητικά δύναμη των Κρητικών («ολίγα παλληκάρια») και την ποσοτική υπεροχή των Τούρκων («με τους πολλούς»). Η αναφορά στον «μπομπο – Ισούφ» προσδίδει αληθοφάνεια στην αφήγηση καθώς παραπέμπει σε ονομασία Τουρκοαιγυπτίου που υποδηλώνεται με τόνο περιπαιχτικό. Η αγωνιστική και ανυπέρβλητη μανία του ήρωα στο πεδίο της μάχης αποδίδεται και στο στίχο 20 («π' αλαίμαργα πατούσα).
- 3^ο χρονικό επίπεδο: Στίχοι: 5 – 14 («Εγώ από κείνη ... κι αμέσως γαληνεύει»). Στο απόσπασμα αυτό αναδύεται το «αφηγηματικό παρόν» ή «παρόν του πρόσφυγα». Ειδικότερα στους παραπάνω στίχους - που περικλείονται με παύλες – εμφανίζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει ο αφηγητής στο παρόν. Έχει απωλέσει την πρότερη σωματική και ανελέητη ισχύ του, δύναμη απειλητική για όποιον εχθρό πλησίαζε («Αγνάντευεν αгарηνό κι εγύρευε μαχαίρι»). Εδώ αποτυπώνεται η βαθιά εσωτερική του αναμόρφωση, η ηθική του εκλέπτυνση, η μετουσίωσή του από αδίστακτο αντίπαλο σε αξιολύπητο «ψωμοζήτη πρόσφυγα», ο οποίος τώρα εναποθέτει την επιβίωσή του στην αγάπη και ελεημοσύνη του συνανθρώπου («Χαρά δεν του 'ναι ο πόλεμος ... με δακρυσμένο μάτι». Επίσης στο ίδιο χρονικό επίπεδο, ο τωρινός επαίτης – πρόσφυγας κάνει αναφορά σε μια νέα δοκιμασία που υφίσταται όταν, ο νυχτερινός του ύπνος ταραζεται από εφιάλτες που τον μεταφέρουν και πάλι στην τρομερή νύχτα του ναυαγίου, που έχει σηματοδοτήσει τη ζωή και την ύπαρξή του. (στίχος 10: «αργά ... την κόρη αναζητάει»). Στο σημείο αυτό, ο ποιητής μας μεταφέρει με το λογοτεχνικό εύρημα του ονείρου και πάλι στο παρόν του ναυαγίου, για να επιστρέψει και πάλι όμως στο αφηγηματικό παρόν (στίχοι 13 – 14: «Ξυπνώ φρενίτης ... κι αμέσως γαληνεύει»). Οι εφιάλτες σταματούν απότομα κι ενώ

κινδυνεύει να καταληφθεί από φρενίτιδα, τοποθετώντας την παλάμη του στο μέτωπό του ηρεμεί, χάρη στη δωρεά της θεάς, που τον έχρισε με το ευλογημένο της δάκρυ.

β)

Ο Σολωμός στο έργο του συχνά κάνει χρήση της παρομοίωσης. Στο απόσπασμα 4[21], στίχοι 9-11 αναφέρεται στην φεγγαροντυμένη που επικοινωνεί με τρόπο μεταφυσικό με τον Κρητικό.

Στον στίχο 9 δίνει έμφαση στη σπουδαιότητα του γεγονότος και στο ότι η θεϊκή μορφή στρέφεται τελείως απρόσμενα σε αυτόν όχι κρατώντας απόσταση αλλά πλησιάζοντάς τον αρκετά ώστε ως άυλη θεϊκή μορφή να σταθεί μετέωρη ακριβώς πάνω του.

Στον στίχο 10 προβάλλεται μια ισχυρή παρομοίωση, αυτή της «πετροκαλαμίθρας». Πρόκειται για το πανάρχαιο φαινόμενο του μαγνητισμού των ψυχών που είναι διάσπαρτο στην αρχαία αλλά και νεότερη λογοτεχνία. «Πετροκαλαμίθρα» μόνο στη ζακυνθινή διάλεκτο είναι το αλεξικέραυνο. Ως «πετροκαλαμίθρα», όμως, μπορούμε να εννοήσουμε το είδος μιας πρωτόγονης μαγνητικής πυξίδας η οποία στρέφεται στο Βορρά αυτόματα. Τέλος, στο στίχο 11 «όχι... κλίνει» ο ήρωας – πρωταγωνιστής παρατηρεί τη θεά να έχει κατά μαγικό τρόπο στρέψει το βλέμμα της στη δική του πλευρά και όχι της κορασιάς που κινδυνεύει.

Ειδικότερα, σχετικά με τον λειτουργικό ρόλο της παρομοίωσης μπορεί να σημειωθεί ότι:

- Επιβεβαιώνεται ο θεϊκός χαρακτήρας της Φεγγαροντυμένης που ανεξήγητα στρέφεται στην πλευρά του ήρωα. Μεταμορφώνεται σε αλεξικέραυνο για να πάρει επάνω της το κεραυνοβόλημα εκείνης της νύχτας προκειμένου να μην πέσουν (οι κεραυνοί) στην κόρη και την σκοτώσουν. Προστατευτικός ρόλος θεϊκής μορφής.
- Απεικονίζεται η επίδραση του βλέμματος της θεάς που τον υποβάλλει σε ένα φαινόμενο ψυχοπνευματικής ύπνωσης.
- Αντικατοπτρίζεται το φαινόμενο της ψυχοσωματικής έλξης μεταξύ προσώπων και ψυχών, εισάγοντας και προσδιορίζοντας έτσι τον αναγνώστη στο πεδίο μιας νέας μεταφυσικής δοκιμασίας στην οποία θα υποβληθεί ο ήρωας. Πρόκειται για την είσοδό του στην ψυχοδιανοητική αιχμαλωσία του που θα παρουσιαστεί στους αμέσως επόμενους στίχους (στίχοι 13-16 «έλεγα... μητρός μου»).
- Έμμεσα δηλώνεται ο κόσμος στον οποίο τώρα εντάσσεται ο ήρωας: πρόκειται για έναν κόσμο μεταιχμιακό καθώς εδώ συμφύρεται το φυσικό με το μεταφυσικό.

Με τη χρήση παρομοιώσεων όπως και της συγκεκριμένης, ο αναγνώστης θαυμάζει «το λυρικό τρόπο» και την ποιητική δύναμη του δημιουργού.

Γ. 1. α) Η ματιά της Φεγγαροντυμένης θέτει τον Κρητικό σε μια διαδικασία μνημονικής αναζήτησης της μορφής της στο μακρινό παρελθόν. Μπαίνει, λοιπόν, στη διαδικασία να σκεφτεί που την έχει ξαναδεί μέσα από μια διεξοδική κατάδυση στο βαθύτερο υπόστρωμα της μνήμης του. Τρεις διαλογισμοί (Συμβολικός – μαγικός αριθμός 3 – Διακειμενικότητα απ' το δημοτικό τραγούδι) διαπερνούν την σκέψη του: α) Ίσως πρόκειται για τη μορφή Αγίας που θαύμασε σε κάποιο ναό «Κάν σε ναό ... περίσσο» (θρησκευτικό βίωμα – πραγματικότητα) ή β) Ίσως είναι ένα ερωτικό ίνδαλμα της φαντασίας του, η μορφή της ιδανικής αγαπημένης «Κάνε την είχε ερωτικά ... μου» (ερωτικό βίωμα – φαντασία) ή γ) Ίσως πρόκειται για μια φανταστική μορφή των ονείρων του όταν τον έθρεφε το γάλα της μητέρας του «Κάν τ' όνειρο ... μου» (μητρικό βίωμα – όνειρο). Πρόκειται για βιώματα που παραπέμπουν στην βρεφική –εφηβική ηλικία του ήρωα, βιώματα κατεξοχήν Διονυσιακά που δείχνουν την εξάρτηση του Εγώ από έναν ευρύτερο πόλο έλξης (εσωτερική ανιούσα κλιμάκωση, καθώς η μητρική φιγούρα είναι πρωταρχική – και – αρχετυπική {ψυχαναλυτική ερμηνεία Φεγγαροντυμένης} η πρώτη μορφή που αντικρύζει ο άνθρωπος, όταν γεννιέται η βάση για όλες τις υπόλοιπες). Αναμφίβολα, ο ήρωας την αποδέχεται με οικειότητα, εφόσον «ήτανε μνήμη παλαιή» όχι, όμως, λησμονημένη, «γλυκιά» που συνδέεται με ωραίες αναμνήσεις και «αστοχισμένη» δηλαδή χαμένη κάπου στο βαθύτερο υπόστρωμα της μνήμης του (στίχος 17 – αναπόληση χαμένου παρελθόντος – στοιχείο ρομαντισμού). Τέλος, στο χωρίο διακρίνουμε τον Ιδεαλισμό του Σολωμού και το φιλοσοφικό υπόστρωμα της Σολωμικής ποίησης (επίρροη από Πλάτωνα).

β) Στο δοθέν χωρίο του αποσπάσματος 5 (22) παρακολουθούμε την ηθική καταλυτική επίδραση της Φεγγαροντυμένης στη ζωή και το ήθος του Κρητικού μετά το ναυάγιο (το δάκρυ της θεάς –μαγικό μέσο – αποτελεί το στοιχείο της εισφοράς προς τον ήρωα ως αντικειμενική επιβεβαίωση του ονείρου ή οράματος). Έχουμε, λοιπόν, την αυτοπροσωπογραφία του στο παρόν της αφήγησης (χρονική μετάβαση – μετατόπιση απ' το χρόνο της ιστορίας στο χρόνο της αφήγησης). Τώρα πια μιλά ο πρόσφυγας. Ο γενναίος πολεμιστής έχει ξεπέσει. Είναι ταπεινωμένος, εκπατρισμένος, ανέστιος, ένας ψωμοζήτης ζητιάνος με καταρρακωμένη συνείδηση. Τώρα βρίσκει την πλήρωση του στην αγάπη και την ελεημοσύνη των άλλων ανθρώπων («τ' απλώνω του διαβάτη / ψωμοζητώντας κι έρχεται με δακρυσμένο μάτι») κι όχι στον εξοντωτικό αγώνα εναντίον των Τούρκων που καθόρισε ως αξιοκρατικό μοντέλο ζωής το ήθος και τη στάση του. Μέσα από τις δοκιμασίες και τα πάθη έχει αποκτήσει μια ανώτερη συνείδηση των αξιών και έχει επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με τους ανθρώπους φτάνοντας στην κάθαρση και την ηθική τελείωση.

Δ. 1.

Ομοιότητες:

- εμφάνιση γυναικείας μορφής.
- το θαλασσινό τοπίο.
- γυναικείες μορφές με θεϊκά χαρακτηριστικά («τα μάτια θεϊκά»).
- Η εξαφάνιση και των δύο θεϊκών μορφών («χάνεται» / «Εχάθη»).
- Γυναικεία μορφή που παραπέμπει στις νεράιδες (η φεγγαροντυμένη σύμφωνα με επιρροή από τα δημοτικά τραγούδια παραπέμπει στις νεράιδες).
- Γυναικεία μορφή λουσμένη στο φως («φωτολουσμένα»).

Διαφορές:

- Το νυχτερινό τοπίο στον «Κρητικό» λούζεται στο φως της ημέρας ≠ «ο ήλιος εσκυθρώπιασε» στο παράλληλο κείμενο μπροστά στα κάλλη της.
- Ο Κρητικός βρίσκεται στο θαλασσινό τοπίο ≠ ο ήρωας στο παράλληλο κείμενο βρίσκεται στο ακρογιάλι («στο έρημο ακρογιάλι»).
- Η φεγγαροντυμένη γεννιέται από τον αντικατοπτρισμό του φωτός του φεγγαριού ≠ η γυναικεία μορφή στο παράλληλο κείμενο πετιέται από τα βράχια («Από τα βραχ' ανάμεσα»).
- Η φεγγαροντυμένη στον «Κρητικό» μετεωρίζεται εμπρός στον ήρωα ενώ στο παράλληλο κείμενο το σώμα της γυναικείας μορφής το αγκαλιάζουν τα κύματα της θάλασσας («τα κυματάκια απαλά με χάρη τ' αγκαλιάζουν»).